

HEKİM İBN-İ SİNA

Semra Güler
ESOGÜ Tıp Fakültesi Öğrencisi

Özet

İbn-i Sina ,Batı'daki ismiyle Avencenna , 980 tarihinde Buhara'da dünyaya gelmiştir. 57 yaşında Hemedan'da vefat eden İbn-i Sina arkasında koca bir ilim külliyyatı bırakmıştır. Yaşamı boyunca bilimi hayatının merkezine alan İbn-i Sina'nın "İnsanın ruhu kandil ,bilim onun aydınlığı ,tanrısal bilgelik de onun yağı gibidir. Bu yanar ve ışık saçarsa o zaman sana diri denir." sözü onun bilime ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Ona göre insan ancak bilmeye çalışarak ve merak ederek var olabilir aksi halde yalnızca fiziksel olarak vardır. Nitekim 57 yıllık hayatında mantık ,felsefe ,fizik ,metafizik ,geometri ,tıp gibi birçok alanla ilgilenmiş ve onlarca eser yazmıştır. İbn-i Sina'nın bu öğrenme tutkusu yaşamı boyunca devam etmiştir. Öyle ki ağır hastalandığı ve hapis kaldığı dönemde bile bilim üretmeyi ve bunu kitaplarına aktarmayı ihmal etmemiştir. Felsefe ile bağı hiç kopmayan İbn-i Sina genellikle bu yönde eserler verse de pozitif bilimlerle ilgili kitapları ve risaleleri de oldukça fazladır.

Anahtar Kelimeler: İbn-i Sina ,tıp ,El Kanun fi-Tıbb

Abstract

Ibn-i Sina , known as Avicenna in the West, was born Bukhara in 980. He died at the age of 57 in Hemedan. Ibn-i Sina , who put science at the center of his life ,said, "The soul of man is like a lamp ,science is its light and divine wisdom is its oil. If it burns and sheds light then you are called alive. " shows how much importance he attached to science. According to me man can only exist by trying to know and being curious. Otherwise he exists only physically. As a matter of fact in his 57 years of life he was interested in many fields such as logic , philosophy ,physics ,metaphysics ,geometry ,medicine and wrote dozens of works. Ibn-i Sina's passion for learning continued throughout his life. So much so that even during his severe illness and imprisonment he did not neglect to produce science and transfer it to his books. Ibn-i Sina, who was never disconnected from philosophy , generally gave works in this direction but his books and treatises on positive science are also quite numerous.

Key Words: Ibn-i Sina ,medicine ,El Kanun fi-Tıbb

Giriş

Daha küçükken babası tarafından disiplinli bir eğitime tabii tutulan İbn-i Sina henüz yaşındayken Kur-an'ı ezberlemiş; dil, fikh, edebiyat dersleri almaya başlamıştır. Aynı dönemde Hint aritmetiği, felsefe, mantık ve geometri konusunda kendini geliştiren İbn-i Sina bir süre sonra hocalarının kendisine faydalı olamayacağını bilakis kendisinin hocalarına faydalı olabileceğini anlamıştır. Bilimle geçirdiği bu çocukluk ve gençlik yıllarında gecelerini gündüzlerine katıp çalıştığını otobiyografisinde söyler. Belirttiğine göre uykusu geldiğinde bir şeyler içip devam eder ve eğer kafasına bir şeyler takılırsa namaza durup kafasındakinin netleşmesi için dua eder.

Nihayet 16 yaşında tıp ve fizyoloji öğrenmeye başlar. 1 yıl gibi kısa bir süre zarfında bu konuda yetkin hale gelir. Öyle ki bir taraftan hata tedavi eder bir taraftan hekimlik dersleri verir. İbn-i Sina'nın namı kısa sürede yayılır, o sıra da devrin büyük hekimlerinin iyileştiremediği Samanoğulları hükümdarı Nuh bin Mansur'u tedavi etmek üzere hükümdarın sarayına davet edilir. İbn-i Sina hükümdarın hatalığını tedavi etme başarısını gösterir. Bu başarı onu saray hekimliğine getirmenin yanı sıra saray kütüphanesinin de kapılarını açar. Bu kütüphanenin müdürlüğünü de yapan İbn-i Sina kütüphanenin ender kitaplarından faydalanarak kendisini tıp konusunda daha da geliştirmiştir. Ne yazık ki kütüphane daha sonra büyük bir yangınla yok olmuş ve düşmanları yangının sorumlusunun İbn-i Sina olduğunu iddia etmiştir. Babasının ölmesi ve Samanoğulları devletinin zayıflamasıyla İbn-i Sina'nın sarayla bağı kopmuş ve küçük bir memuriyete atanmıştır. Bir süre kendisini bir bilim insanı olarak sarayına kabul edecek ve saygı gösterecek bir hükümdar aramıştır. Bu yüzden uzunca bir süre seyahat eden İbn-i Sina Cürcan'da birkaç öğrenciye ders vermeye başlamıştır. Burda biyografisini yazan öğrencisi Cürcani ile tanışmıştır. Bir süre sonra Büveyhi devletinin hükümdarını tedavi etmek üzere Hemedan'a gelen İbn-i Sina burda hükümdarı tedavi ettikten sonra vezirli, makamına atanmıştır. Vezirlik yaptığı sırada gündüzleri devlet işleri ile meşgul olup geceleri ilim meclisleri toplar, kitap yazar ve ders verirdi. Büveyhi hükümdarı öldükten sonra yerine geçen oğlu da vezirlik teklif etmesine rağmen İbn-i Sina bunu reddetmiştir. Bunun üzerine İbn-i Sina'nın düşman bir devlet olan Kakuveyhoğulları ile iletişimde olduğu bilgisi yayılmış ve İbn-i Sina Hemedan'da 4 ay sürecek bir hapis hayatına başlamıştır. Hapiste bile bilimden kopmayan İbn-i Sina bu dönemde önemli eserler kaleme almıştır. Kakuveyhoğulları'nın Hemedan'ı işgal etmesi ile İbn-i Sina hapisten çıkmış ve İsfahan'a gitmiştir. Bir süre Kakuveyhoğulları hükümdarı Alauddevle'nin koruması altında kalmış ve onunla büyük seferlere katılmıştır. Gerek Büveyhi devletindeki gerekse Kakuveyhoğulları devletindeki yoğun çalışmaları sağlığının bozulmasına sebebiyet vermiştir. Kulunç hastalığı ve baş ağrıları krtaya çıkmıştır. Kendisini tedavi etmeye çalışsa da bir süre sonra vazgeçmiştir. 1037 yılında Hemedan'da vefat etmiştir.

İbn-i Sina'nın Tıp Anlayışı

İbn-i Sina tıbbı insan vücudunun sağlık ve hastalık durumu ve de onu sağlıklı durumda koruma ve sağlığını kaybettiğinde tekrar nasıl kazanılacağını ele alan bilim dalı olarak tanımlamıştır. Bu tanımdan yola çıkarak İbn-i Sina'nın koruyucu hekimlik terimini benimsediğini anlaşılar. İbn-i Sina ne tıpta ne de ilgilendiği diğer ilim dallarında tek bir düşünce akımına ve kişiye bağlı kalmamıştır. Tıp öğretilerinde Hipokrat ve Galen'in düşüncelerinden ve aktardıklarından faydalanan İbn-i Sina ayrıca kendi tecrübe ve araştırmalarından faydalanarak çeşitli tedavi yöntemleri geliştirmiştir. Tıbbı pratik ve teorik olarak ayırmayan İbn-i Sina klinik tıbbı önemsemiş, hasta başında edinilen bilgilerin kitapta öğrenilenlerden daha faydalı olacağını belirtmiştir.

Büyük üstad tıp araştırmalarını nedensiz sonuç olmayacağı düşüncesiyle yapmıştır. Hatalık teşhisi yaparken ve tedavi uygularken dini, duygusal ,düşünsel uygulamaların dışında nedensel etkilere ve belirtilere bağlı kalmıştır. Bu bakımdan İbn-i Sina'nın modern bir tıp anlayışına sahip olduğu anlaşılabilir.

İbn-i Sina hastalık sebepleri, tedavi yolları veya hastalıktan korunma yolları belirlerken kişinin mizacının göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre her insan kendisine en uygun mizaç ve çeşitli fonksiyonlarına ve vücudunun reaksiyonlarına en uygun özelliklere sahiptir. Tedavi süresince bu durum dikkate alınmalıdır. Ayrıca organların da mizaçlarını açıklamış ve bunu yaparken Empeklodes'in 4 unsur teorisini kullanmıştır. Buna göre kalp en sıcak organ kemikler soğuk organlardır. Balgam en nemli olandır ve kıllar da en kuru dokulardır.

İbn-i Sina Hipokrat'ın 4 humor teorisini desteklemiş ve geliştirmiştir. Kan, balgam ,kara safra ve sarı safrayı "ilk sıvılar" olarak tanımlamıştır. O da bu sıvılar arasındaki dengesizliğin hastalık sebebi olacağını savunmuştur. El Kanun fi-Tıbb'da bu dengesizliklere nelerin sebep olacağını belirtmiştir.

El Kanun fi-Tıbb

Birçok eser kaleme almasına karşın Büyük üstada ölümsüzlüğü getiren eseri El Kanun fi-Tıbb'tır. Bu uzun süre tıp biliminin standartı olan kitabı İbn-i Sina 10 yılı aşkın bir sürede yazmıştır. 5 kitaptan oluşan ve Arapça yazılan bu eser bir tıp ansiklopedisi niteliğindedir. Birinci kitapta insan anatomisi ve fizyolojisi hakkında bilgiler yer alır. 4 humor ve mizaçlar teorisi açıklanmıştır. Tıbbın ana konuları, hastalıklar, hastalık nedenleri ve korunma yolları, tedavi yöntemleri birinci kitapta aktarılmıştır. İkinci kitap farmakolojiye ayrılmış , "müfredat" adı altında tedavilerde kullanılacak basit ilaçlar ele alınmıştır. Üçüncü kitap Galen'in sınıflandırılmasına göre düzenlenmiş organlara ait hastalıkların ve bu hastalıkların tipik belirtilerinin betimlendiği patoloji konusundadır. "Mualacat" adı verilen bu bölümde genel tedavi yöntemlerinden ,hastalıklardan ,sağlıklı kalma yollarından bahsedilmiştir. Dördüncü kitap humma gibi ateşli hastalıkları ele alır. "Hummiyat" adlı bu bölümde ateşli hatalıklar ,zehirlenmeler ,deri hastalıkları ve cerrahi operasyonlardan bahseder. Beşinci kitap tıbbi malzemelere ilişkindir ve ilaçların terkipleri yer almaktadır. "Mürekkebat" adlı bu bölümde kompleks ilaçlardan ve bunların yapımından söz edilir.

El Kanun fi-Tıbb Latince başta olmak üzere İbranice ,Farsça ,Türkçe ,İngilizce ,Fransızca ,Almanca gibi daha birçok dile çevrilmiştir. 12. Yüzyılda "Canon Medicina" adı ile Latince 'ye çevrilmiş ve uzunca bir süre özellikle Avrupa'da ders kitabı olarak okutulmuştur. 19. Yüzyıla kadar tıp alanında otoritesini koruyan bu kitap için William Osler "tıbbın incili" deyimini kullanmıştır.

Sonuç

Tıp o dönemden bu döneme gelişmiş ve dönüşmüş olsa da İbn-i Sina'nın ve çalışmalarının tıp tarihindeki yeri asla eskimeyecektir. İbn-i Sina adını tıp tarihine altın harflerle kazımıştır. Şu söz durumu çok iyi açıklar: Tıp yoktu Hipokrat yaptı ,öldü Galen diriltti ,noksandı İbn-i Sina tamamladı.

Kaynaklar

- 1- Türkiye Diyanet Vakfı ,İslam Ansiklopedisi
- 2- Keklik N ,Türk İslam Filozofu İbn-i Sina (1981)
- 3- Hopaç M ,İbn-i Sina Tıp Felsefesi(2010)
- 4- Ölmez A S ,İbn-i Sina İle Tanışım(2021)
- 5- Topdemir H G ,İbn-i Sina Ve Modern Tıbbın Doğuşu (Tübitak Bilim Teknik Dergisi Ağustos 2012)
- 6- El Kanun fi-Tıbb (Çeviri: Esin Kahya)
- 7- tr.m.wikiquote.org